

5. Περί των πρώιμων και ύστερων σοσιαλιστικών επαναστάσεων και περί του υποκειμένου τους. Για τη σημασία των Ομίλων Επαναστατικής Θεωρίας¹

Βίκτορ Αλεξέγιεβιτς Βαζιούλιν

Θέλω να πω στα μέλη των ομίλων ότι οι όμιλοί σας έχουν ιδιαίτερη σημασία, καθώς συνιστούν προπομπούς, προάγγελους για την αφετηρία ενός νέου σταδίου του κινήματος για το σοσιαλισμό. Εδώ γίνεται λόγος περί του γεγονότος ότι στην εποχή μας διαμορφώνονται οι προϋποθέσεις για τη μετάβαση στο στάδιο του ύστερου σοσιαλισμού.

Νομίζω, ότι το κίνημα για το σοσιαλισμό έχει δύο βασικά στάδια: υπάρχει το στάδιο των πρώιμων σοσιαλιστικών επαναστάσεων, του πρώιμου σοσιαλισμού, και το στάδιο των ύστερων σοσιαλιστικών επαναστάσεων και του ύστερου σοσιαλισμού, το οποίο αρχίζει ήδη να ανακύπτει. Βασικός αντικειμενικός όρος για την εμφάνιση του πρώιμου σοσιαλισμού ήταν η μετάβαση στην ανάπτυξη της παγκόσμιας παραγωγής, στην εκμηχανισμένη παραγωγή. Βασικός αντικειμενικός όρος για τον ύστερο σοσιαλισμό είναι η μετάβαση στην αυτοματοποιημένη παραγωγή. Η εκμηχανισμένη παραγωγή ήταν και είναι (εδώ εννοούμε την εκμηχανισμένη παραγωγή που δεν έχει ακόμα αυτοματοποιηθεί) η αντίστοιχη υλική βάση της ώριμης κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας. Εντός παρενθέσεως θα ήθελα να επισημάνω ότι η ωριμότητα της κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας διαλαμβάνει

1. Ομιλία του Β.Α. Βαζιούλιν προς τους Ομίλους Επαναστατικής Θεωρίας στα πλαίσια τηλεδιάσκεψης που πραγματοποιήθηκε στις 22 Αυγούστου 2007, με συμμετέχοντες από Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Μόσχα, Χανιά, Ηράκλειο, Ρέθυμνο, Λευκωσία κ.ά.. Το παρόν κείμενο είναι αποτύπωση της διερμηνείας της τηλεδιάσκεψης από τον Δημήτρη Πατέλη.

ένα παρατεταμένο χρονικό διάστημα και στην τωρινή φάση δεν έχει ολοκληρωθεί πλήρως. Πλην όμως, κατά βάση η κεφαλαιοκρατία βρίσκεται στη φάση της ωριμότητας και η ωριμότητα άρχισε από την περίοδο εκείνη, κατά την οποία νίκησαν οι βιομηχανικές επαναστάσεις. Ταυτόχρονα, η νίκη αυτών των βιομηχανικών επαναστάσεων απέβη συγχρόνως η υλική βάση για την εμφάνιση του πρώιμου σοσιαλισμού. Φυσικά, ο πρώιμος σοσιαλισμός δεν ανέκυψε παντού σε όλες εκείνες τις κεφαλαιοκρατικές χώρες όπου έλαβε χώρα η νίκη της βιομηχανικής επανάστασης. Στην Αγγλία, όπου είχαμε νίκη της πιο πρώιμης βιομηχανικής επανάστασης, καμία νίκη πρώιμης σοσιαλιστικής επανάστασης δεν προέκυψε και προφανώς δεν είχαμε και πρώιμο σοσιαλισμό. Δηλαδή αυτή είναι μια από τις αντικειμενικές προϋποθέσεις, ένας όρος, στον οποίο αναφέρθηκα, δεν είναι όμως από μόνος του επαρκής ούτε για την εμφάνιση της ίδιας της σοσιαλιστικής επανάστασης και του πρώιμου σοσιαλισμού ούτε για τη νίκη του. Χρειάζονται επιπλέον συμπληρωματικοί όροι, οι οποίοι διαμορφώνονται. Ενδεχομένως να αναφερθώ σε αυτό αργότερα. Χωρίς την αντίστοιχη υλικοτεχνική βάση ο πρώιμος σοσιαλισμός, ο οποίος εμφανίζεται μετά τη νίκη της βιομηχανικής επανάστασης, με τη νίκη της προαυτοματοποιημένης, εκμηχανισμένης παραγωγής, δεν μπορεί να μορφοποιηθεί. Για τον ύστερο σοσιαλισμό αντικειμενικός όρος είναι ένα αρκούντως ανεπτυγμένο στάδιο της αυτοματοποιημένης παραγωγής.

Αντίστοιχα, αν η βασική επαναστατική δύναμη της περιόδου των πρώιμων σοσιαλιστικών επαναστάσεων μπορούσε να είναι η βιομηχανική εργατική τάξη, το βιομηχανικό προλεταριάτο (το προλεταριάτο το οποίο εργαζόταν σε συνθήκες εκμηχανισμένης παραγωγής, προαυτοματοποιημένης εκμηχανισμένης παραγωγής), αντίστοιχη επαναστατική δύναμη, εάν αναφερόμαστε στη διαδικασία σε καθαρή μορφή, λαμβάνοντας υπ' όψιν μόνο τους αντικειμενικούς όρους της διαμόρφωσης του ύστερου σοσιαλισμού, τότε τέτοιου είδους επαναστατική δύναμη μπορούν να καταστούν οι εργαζόμενοι της αυτοματοποιημένης παραγωγής.

Ωστόσο, δεδομένου ότι εδώ διαλαμβάνουμε τη διαδικασία σε καθαρή μορφή, αναφερόμαστε σε έναν αντικειμενικό όρο, αποφασιστικό μεν, ωστόσο, έναν από τους αντικειμενικούς όρους για την ύπαρξη και την ανάπτυξη του ύστερου σοσιαλισμού. Στην τωρινή φάση στην παγκόσμια βιομηχανική παραγωγή, παρ' όλ' αυτά, δεδο-

μένων όλων των εν εξελίξει διαδικασιών αυτοματοποίησης της παραγωγής, αποφασιστικό ρόλο διαδραματίζει εν γένει και εν συνόλω η μη αυτοματοποιημένη ακόμα παραγωγή. Και λαμβάνει χώρα μια διαδικασία αυτοματοποίησης, η οποία έχει δρομολογηθεί μιν, αλλά δεν έχει οδηγηθεί σε ώριμο στάδιο. Ζούμε σε μια περίοδο στην οποία οι πρώιμες σοσιαλιστικές επαναστάσεις και ο πρώιμος σοσιαλισμός δεν έχουν ακόμα εξαντλήσει πλήρως το δυναμικό τους. Εξακολουθούν στη σύγχρονη φάση να διεξάγονται διαδικασίες οι οποίες είτε οδηγούν σε πρώιμες σοσιαλιστικές επαναστάσεις είτε μπορούν να χαρακτηριστούν ως αφετηριακά στάδια αυτών των νέων πρώιμων σοσιαλιστικών επαναστάσεων. Εδώ έχω υπ' όψιν μου τη Λατινική Αμερική, ιδιαίτερα τη Βενεζουέλα και μια σειρά ακόμα χωρών της Νοτίου Αμερικής.

Ο πρώιμος σοσιαλισμός αν και έχει μια σειρά ουσιώδεις ανεπάρκειες σε σύγκριση με τα μεταγενέστερα στάδια της ανάπτυξης, παρ' όλ' αυτά ο πρώιμος σοσιαλισμός δεν έχει εξαντλήσει πλήρως το δυναμικό που περιελάμβανε. Θα εξακολουθήσουν μέχρι κάποιο διάστημα να διεξάγονται και να νικούν σε μερικές χώρες τέτοιου τύπου επαναστάσεις. Αν και σε αυτόν τον πρώιμο σοσιαλισμό, στο βαθμό που αναπτύσσεται η παραγωγή, όλο και περισσότερο θα εκδηλώνονται οι περιορισμοί, οι ανεπάρκειες αυτού του πρώιμου σοσιαλισμού.

Στη Σοβιετική Ένωση η πρώιμη σοσιαλιστική επανάσταση και ο πρώιμος σοσιαλισμός μπορούμε να πούμε ότι νίκησαν στην κλασική τους μορφή, κατά τον ίδιο τρόπο που στη Γαλλία νίκησε η μεγάλη Γαλλική αστική επανάσταση στην εποχή της. Γι' αυτό, μεταξύ άλλων, στη Σοβιετική Ένωση πριν από οπουδήποτε αλλού εμφανίστηκαν οι περιορισμοί του πρώιμου σοσιαλισμού. Οι περιορισμοί αυτοί εκδηλώνονται, αυτό μπορούμε να το πούμε με αρκετή βεβαιότητα, και σε άλλες χώρες του πρώιμου σοσιαλισμού. Ωστόσο, παρ' όλ' αυτά και ταυτόχρονα με αυτές τις διαδικασίες οι οποίες δεσπόζουν τώρα στην κίνηση προς το σοσιαλισμό, στο σοσιαλιστικό κίνημα συνολικά υπάρχουν και αναπτύσσονται προϋποθέσεις για πιο ανεπτυγμένες, σοσιαλιστικές επαναστάσεις και για μια πιο ανεπτυγμένη σοσιαλιστική κοινωνία. Όπως εξυπακούεται από τα όσα προαναφέραμε, αυτό είναι πρωτίστως η προετοιμασία της διαμόρφωσης της υλικής βάσης εν είδει αυτοματοποιημένης παραγωγής, αν και φυσικά δεν έγκειται μόνο σε αυτό. Δεν καταπιάνομαι τώρα με την ανάλυση όλου του πλέγματος, δεν αναλύω ολόπλευρα όλο το πλέγμα των

προϋποθέσεων εκείνων, οι οποίες τώρα ανακλύπουν και οι οποίες εν μέρει έχουν ανακλύψει. Αυτό είναι αντικείμενο άλλης συζήτησης και ευελπιστώ ότι στο μέλλον θα συγγράψω πάνω σ' αυτό. Θα προσπαθήσω ολόπλευρα, στο μέτρο του δυνατού, να εξετάσω αυτή τη διαδικασία. Επί του παρόντος αναφέρομαι μόνο σε έναν παράγοντα, ο οποίος όμως είναι εξαιρετικά σημαντικός. Για να μπορέσει αυτή η μετάβαση να πραγματοποιηθεί, είναι απαραίτητη η επεξεργασία της θεωρίας. Το θέμα έγκειται στο γεγονός ότι *όσο πιο πολύ προωθείται μια κοινωνία καθ' οδόν προς το σοσιαλισμό, όσο πιο πολύ η κοινωνία προωθείται προς τον κομμουνισμό, όλο και μεγαλύτερος γίνεται ο ρόλος του συνειδητού παράγοντα. Όλο και πιο πολύ αναβαθμίζεται ο ρόλος της συνείδησης.*

Αν οι κεφαλαιοκρατικές επαναστάσεις και οι ριζικοί μετασχηματισμοί οι οποίοι προϋπήρξαν του καπιταλισμού, οι μεταβάσεις στη φεουδαρχία, οι μεταβάσεις από την αταξική κοινωνία στις ταξικές κοινωνίες, αν αυτές διεξάγονταν αυθόρμητα, *η μετάβαση στην αταξική κοινωνία, καθ' αρχήν, σε μεγαλύτερο βαθμό οφείλει να διεξάγεται συνειδητά.* Και για να διεξάγεται αυτή η διαδικασία συνειδητά, ή ακριβέστερα αρκούντως συνειδητά, *είναι απαραίτητη η θεωρία*, η διάδοση αυτής της θεωρίας, είναι απαραίτητη η πεποίθηση, είναι απαραίτητο να πεισθούν ευρέα τμήματα του πληθυσμού. Φυσικά, σήμερα βρισκόμαστε στις απαρχές αυτού του δρόμου. Επίκειται πολλά ακόμη, τόσο σε θεωρητικό επίπεδο όσο πολύ περισσότερο σε πρακτικό επίπεδο.

Πλην όμως, σήμερα ήδη υπάρχει η προοπτική αυτού του κινήματος. Ωστόσο, δεδομένου ότι βρισκόμαστε σε μια μεταβατική περίοδο, αυτή η προοπτική είναι περίπλοκο να μελετηθεί. Πολλώ μάλλον δε, είναι δύσκολο να φτάσει μέχρι τη συνείδηση ορισμένων στρωμάτων του πληθυσμού τα οποία δεν είναι θεωρητικά προετοιμασμένα. Αυτό είναι ακόμα πιο περίπλοκο. Βλέπω, λοιπόν, τη δράση των ομίλων σας ως βήμα προς αυτή την κατεύθυνση, ως ένα βήμα καθ' οδόν προς τη θεωρητική και πρακτική προετοιμασία. Φυσικά, αυτά είναι προφανώς τα πρώτα βήματα ενός κινήματος προς αυτό το νέο στάδιο ανάπτυξης του δρόμου προς το σοσιαλισμό.

Για να προετοιμαστούμε, για να καταρτιστούμε θεωρητικά προς αυτό το στάδιο, οφείλουμε να αντιληφθούμε ότι το προγενέστερο επίπεδο ανάπτυξης του μαρξισμού, εκείνα τα επιτεύγματα τα οποία υπήρξαν στα έργα των Μαρξ, Ένγκελς και Λένιν είναι σημαντικά, είναι απαραίτητα, δεν έχουν αξιοποιηθεί πλήρως ακόμα, πλην όμως

είναι απαραίτητη μια θεωρία νέου επιπέδου, η οποία θα αντιστοιχεί στη σύγχρονη εποχή. Θα μπορούσα να πω για παράδειγμα ότι στον Μαρξ δεν είχαμε την έννοια του πρώιμου και ύστερου σοσιαλισμού, δεν υπήρχε τέτοιου είδους διαφοροποίηση, υπήρχε η διαφοροποίηση πρώιμων και ύστερων αστικών επαναστάσεων στο έργο του, αλλά διάκριση μεταξύ πρώιμων και ύστερων σοσιαλιστικών επαναστάσεων δεν υπήρχε. Στο «Κεφάλαιο» π.χ. αναφέρεται στην εκμηχανισμένη παραγωγή, την παραγωγή με μηχανές, και περιγράφει την πλήρως προαυτοματοποιημένη παραγωγή. Πλην, όμως, δεν βλέπει και δεν μπορεί να διακρίνει εκείνη την εποχή, λόγω αντικειμενικών όρων, πόσο παρατεταμένο θα είναι αυτό το στάδιο, πόσο παρατεταμένη θα είναι όλη αυτή η διαδικασία, μέχρι η προαυτοματοποιημένη παραγωγή να γίνει πλήρως αυτοματοποιημένη παραγωγή. Γι' αυτό λοιπόν, στο βαθμό που υπήρχαν αυτοματισμοί, υπήρχαν σε εμβρυώδη μορφή στην εποχή του Μαρξ. Δεν μπορούσε να διακρίνει τη μετάβαση από την εκμηχανισμένη στην αυτοματοποιημένη παραγωγή. Δεν μπορούσε να διακρίνει δυο διαφορετικά στάδια, τα οποία έχουν ουσιώδη σημασία για την περιοδολόγηση της κίνησης αυτής προς τον σοσιαλισμό.

Στην εποχή μας μπορούμε πλέον να το πράξουμε αυτό. Μπορώ να αναφερθώ σ' ένα παράδειγμα, δεν θα το αναλύσω ολόπλευρα, δεν θα αναλύσω εκείνες τις διαφορές οι οποίες ήταν απαραίτητο να προσδιοριστούν, να αναδειχθούν, τις διαφορές λοιπόν του τωρινού θεωρητικού επιπέδου από εκείνο το θεωρητικό επίπεδο το οποίο ήταν χαρακτηριστικό για την εποχή του Μαρξ και του Ένγκελς, για το δικό τους έργο. Θα σας παραθέσω μόνο ένα επιπλέον παράδειγμα. Τώρα, στην εποχή μας, έχουμε μερικά χαρακτηριστικά φαινόμενα. Την εποχή του Μαρξ, του Ένγκελς και του Λένιν δεν είχαμε την κατάσταση εκείνη, στην οποία η ανθρωπότητα είχε τη δυνατότητα της αυτοκαταστροφής, της αυτοκτονίας της. Τι σημαίνει η δυνατότητα αυτοκτονίας της ανθρωπότητας; Σημαίνει ότι η ανθρωπότητα απέκτησε τη δυνατότητα σε αρνητικό επίπεδο, αρνητικά, αποφατικά, να διαχειρίζεται συνολικά όλους τους επίγειους όρους της ύπαρξής της. Μόνο που αυτό εκδηλώνεται σε αρνητικό πλάνο· από την άποψη της δυνατότητας αυτοκαταστροφής της ανθρωπότητας, καταστροφής της ζωής πάνω στον πλανήτη, στη Γη. Πλην όμως, έστω και σε αρνητική μορφή, η ανθρωπότητα έχει πλέον τη δυνατότητα –φαίνεται αυτό– της μετάβασης στην κυριαρχία επί των όρων της ύπαρξής της. Αν και μέ-

χρησιμοποιώντας τη θετική κατοχή αυτών των δυνατοτήτων έχουμε να διανύσουμε πολύ δρόμο ακόμα. Απαιτείται πολύ έργο, πολύ σκληρή εργασία, θα περάσει πολύς χρόνος, πλην όμως η ανθρωπότητα δεν αρχίζει μόνο να έχει την κυριαρχία επί των αντικειμενικών όρων της ύπαρξής της, αλλά περνά και σε μια εντελώς διαφορετική εποχή, περνάει σε μια διαστημική εποχή θα λέγαμε. Από την επίγεια ύπαρξή της η ανθρωπότητα μεταβαίνει στη διαστημική εποχή. Αυτό στην εποχή των Μαρξ, Ένγκελς, Λένιν δεν ήταν και δεν μπορούσε να είναι έτσι. Ήταν αδύνατον οι Μαρξ, Ένγκελς, Λένιν να επισύρουν την προσοχή τους σε αυτό το γεγονός. Πλην όμως, αυτά τα γνωρίσματα της μετάβασης της ανθρωπότητας στη διαστημική της εποχή, όπως δείχνουν –κατά τη γνώμη μου– οι ήδη διαθέσιμες έρευνες, έχουν αρχίσει να εκδηλώνονται σε μια σειρά θεμελιωδών θεωρητικών αντιλήψεων περί του ανθρώπου, περί της κοινωνίας, περί των νόμων της φύσης, περί των νόμων της βιολογίας. Με λίγα λόγια, ανακύπτουν οι προϋποθέσεις για μια ριζικά νέα θεώρηση όλου του κόσμου για τη μετάβαση σε ένα κατ' αρχήν νέο θεωρητικό υπόδειγμα («παράδειγμα»). Εδώ θα ήθελα να τελειώσω αυτή τη μικρή μου εισαγωγή. Αν υπάρχουν ερωτήσεις είμαι στη διάθεσή σας.

» Απαντήσεις του Β.Α. Βαζιούλιν σε ερωτήσεις μελών των Ομίλων Επαναστατικής Θεωρίας

ΕΡΩΤΗΣΗ: Αναφερθήκατε σ' αυτή τη διαλεκτική σχέση μεταξύ επανάστασης και αντεπανάστασης, διαχωρίζοντας μάλιστα περιόδους πρώιμων και ύστερων επαναστάσεων και πρώιμου και ύστερου σοσιαλισμού. Μιλήσατε ακόμη και για τη Βενεζουέλα, η οποία έχει πρώιμα χαρακτηριστικά...

Β.Α.Β.: Πρέπει να διευκρινίσω, εξ' αφορμής της ερώτησής σας, ότι στη Βενεζουέλα δεν έχουμε ακόμη σοσιαλιστική επανάσταση. Εκείνο που υπονόησα είναι το εάν εκεί διεξαχθεί υπό αυτούς τους όρους επανάσταση, τότε αυτή θα είναι πρώιμη σοσιαλιστική επανάσταση.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Δεδομένου ότι εκεί έχουμε τη δυνατότητα πιο γρήγορα απ' ό,τι στο παρελθόν να παγκοσμιοποιηθεί η επαναστατική διαδικασία, μήπως αυτή η δυνατότητα του καταμερισμού της επαναστα-

τικής δραστηριότητας και της επενέργειας της εργατικής τάξης στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες δίνει τη δυνατότητα σ' αυτές τις προσπάθειες να τροφοδοτηθούν με τα αναγκαία θεωρητικά όπλα, αλλά και μέσω της διεθνιστικής αλληλεγγύης;

Β.Α.Β.: Επιτρέψτε μου μια μικρή παρέμβαση σε όσα μέχρι τώρα είπατε. Το θέμα είναι ότι οι προϋποθέσεις των ύστερων σοσιαλιστικών επαναστάσεων βρίσκονται σε μια εμβρυώδη θα λέγαμε κατάσταση, πλην όμως πρόκειται για μια αφετηριακή περίοδο ανάπτυξής τους, όπου το κύριο καθήκον, το μείζον ζητούμενο, έγκειται στο θεωρητικό αναστοχασμό των νέων διαδικασιών, σε μια ορισμένη θεωρητική και ιδεολογική προετοιμασία. Διότι θα ήταν μια βεβαιωμένη επίσπευση των πραγμάτων, εάν θεωρούσαμε ότι τώρα μπορούμε ξεκινώντας από τις αντιλήψεις περί ύστερων σοσιαλιστικών επαναστάσεων και περί ύστερου σοσιαλισμού να καταλάβουμε μια δεσπόμενη θέση στο κίνημα αυτό προς το σοσιαλισμό. Χρειάζεται ακόμα παρατεταμένη και μεγάλη εργασία σε αυτή την κατεύθυνση.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Αναφέρθηκα κυρίως σε δυο τρόπους αλληλεπίδρασης μεταξύ των χωρών και των αντίστοιχων εργατικών τάξεων του εκμηχανισμένου καπιταλισμού και του αυτοματοποιημένου καπιταλισμού. Από τη μια υπάρχουν δυνατότητες τεχνολογικής βοήθειας και ενεργητικής αλληλεγγύης, ενεργητικού διεθνισμού, μέσω ανάπτυξης τεχνολογιών στις χώρες του ανεπτυγμένου καπιταλισμού προς βοήθεια των εργαζομένων όπου κυριαρχεί η εκμηχανισμένη παραγωγή. Τελικά αυτές οι προσπάθειες που βρίσκονται σε προεπαναστατική περίοδο και μάλλον θα έχουν πρώιμα χαρακτηριστικά, στην ουσία βρίσκονται στη διαδικασία της διαμόρφωσης των ύστερων επαναστάσεων ή θα πρέπει να περιμένουμε ύστερες επαναστάσεις στην περιφέρεια;

Β.Α.Β.: Νομίζω ότι, ήδη τώρα, είναι απαραίτητο με όλους τους τρόπους και με όλες τις δυνάμεις που είναι διαθέσιμες, (εάν είναι διαθέσιμες) να υποστηρίξουμε τις πρώιμες σοσιαλιστικές επαναστάσεις και εκείνα τα ενδεχόμενα πρώιμου σοσιαλισμού, ο οποίος θα ανακύψει εκ νέου, (εάν ανακύψει). Με όλες μας τις δυνάμεις. Διότι μόνο περνώντας και μέσω αυτών των επαναστάσεων, μέσω του πρώιμου σοσιαλισμού, θα μπορέσουμε να μεταβούμε στον ύστερο σοσιαλισμό. Δεν μπορούμε να παρακάμψουμε τον πρώιμο σοσιαλισμό, δεν μπορούμε να παρακάμψουμε τις πρώιμες σοσιαλιστικές επαναστάσεις και να πε-

ράσουμε απευθείας στο νέο, πιο ανεπτυγμένο στάδιο. Από αυτή την άποψη, η ιστορική διαδικασία είναι νομοτελής, είναι αντικειμενική. Και χρειάζεται να περάσουμε από αυτό το στάδιο, γεγονός που σημαίνει ότι παντοίως τρόποι πρέπει να συμβάλλουμε ούτως ώστε να περάσει όσο γίνεται πιο σύντομα αυτό το στάδιο.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Μπορούμε να προσδιορίσουμε χρονικά την περίοδο στην οποία βρισκόμαστε σήμερα, η οποία χαρακτηρίζεται από την κυριαρχία του κεφαλαιοκρατικού συστήματος και την ήττα των πρώιμων σοσιαλιστικών επαναστάσεων; Και πιο συγκεκριμένα, βάσει της «Λογικής της Ιστορίας» μπορούμε να προσδιορίσουμε, πόσο χρόνο θα χρειαστεί η ανθρωπότητα να αναλύσει τα δεδομένα του παρελθόντος και του παρόντος και να χαράξει την πορεία του μέλλοντος;

Β.Α.Β.: Όσον αφορά τη χρονολογική προσέγγιση, είναι πολύ περίπλοκο να αναφερθούμε σε αυτό. Μπορούμε μόνο κατά προσέγγιση να πούμε ότι θα απαιτήσει δεκαετίες τουλάχιστον. Από ποιοτικής όμως πλευράς, αυτό θα συμβεί σε αρκούντως ευρεία κλίμακα στο βαθμό που θα εξαντλούνται οι δυνατότητες των πρώιμων σοσιαλιστικών επαναστάσεων και του πρώιμου σοσιαλισμού. Σε αυτό το βαθμό και υπό αυτούς τους όρους, εάν έχουμε υπ' όψιν μας φυσικά την πραγματική αντικειμενική ιστορική διαδικασία, σήμερα έχουμε προωθηθεί κατά πολύ εμπρός. Αυτή η κίνηση προς τα εμπρός είναι απολύτως αναγκαία, διότι ήδη από σήμερα οφείλουμε να προσπαθούμε στο μέτρο του δυνατού να πραγματοποιούμε την επίδραση που οφείλουμε σε αυτή τη διαδικασία της διεξαγωγής των πρώιμων σοσιαλιστικών επαναστάσεων και του πρώιμου σοσιαλισμού, [επαναλαμβάνω] στο βαθμό εκείνο που είναι επί του παρόντος εφικτό. Οφείλουμε όμως ήδη από τώρα να ασκούμε αυτή την επίδραση [μέσω ανάπτυξης της επαναστατικής θεωρίας], διότι η θεωρία δεν διαμορφώνεται μέσα σε μια ημέρα ή μέσα σε ένα χρόνο. Η προετοιμασία των ανθρώπων δεν λαμβάνει χώρα μέσα σε ένα χρόνο, ακόμα και μέσα σε μια δεκαετία. Είναι επίσης μια παρατεταμένη, μακροχρόνια διαδικασία και επιπλέον θα ήταν ευχής έργο φυσικά, εάν, στο μέτρο του δυνατού, ήδη από σήμερα οι άνθρωποι ελάμβαναν υπ' όψιν τις απώτερες επιπτώσεις, ούτως ώστε να μη προσκολλώνται μόνο στην εγγύς προοπτική, αλλά να έχουν υπ' όψιν τους την απώτερη προοπτική και σε συνδυασμό με αυτή να δομούν τη δική τους εγγύς δραστηριότητα, τη δραστηρι-

όπτη η οποία κατευθύνεται προς την επίτευξη των εγγύς στόχων, διότι αυτή είναι ακριβώς η διαφορά μεταξύ του ανθρώπου ο οποίος βλέπει την απώτερη προοπτική και του ανθρώπου ο οποίος δεν βλέπει την απώτερη προοπτική, και η απόσταση αυτή συν τω χρόνω θα αυξάνει ανάμεσα στις δυο αυτές οπτικές.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Σήμερα υπάρχουν κάποια επιτεύγματα της κεφαλαιοκρατίας στη σφαίρα της παραγωγής και της τεχνολογίας. Είναι εφικτή η χρησιμοποίηση αυτών των επιτευγμάτων και αυτής της τεχνολογίας στη νέα κοινωνία; Και υπό ποία έννοια, σε ποιο πλαίσιο;

Β.Α.Β.: Θα σας απαντούσα ως εξής: γι' αυτό έχει γράψει και ο Μαρξ στο «Κεφάλαιο». Όταν η κεφαλαιοκρατία περνά στην παραγωγή της σχετικής υπεραξίας, μέσω της τελειοποίησης της τεχνολογίας της παραγωγής, την οποία μετατρέπει σε μέσο κερδοφορίας, δηλαδή όταν η κεφαλαιοκρατία προσανατολίζεται στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων υπό ορισμένους κοινωνικούς όρους, ως μέσο όμως για την κερδοφορία, αναπτύσσεται με όλο και πιο γρήγορους ρυθμούς και μπορεί να επιταχύνει τους ρυθμούς ανάπτυξής της. Με την ίδια όμως ταχύτητα οδηγείται και προς τον θάνατό της, διότι η ανάπτυξη αυτή είναι αντιφατική. Η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων επί κεφαλαιοκρατίας υπάγεται στην κερδοφορία και ως εκ τούτου είναι μονομερής και αντιφατική, γεγονός που εκδηλώνεται μεταξύ άλλων στην οικολογική συγκυρία, η οποία δεν απέχει μακράν της καταστροφικής. Όλα αυτά είναι εκφάνσεις, εκδηλώσεις της κεφαλαιοκρατικής διαδικασίας άντλησης κέρδους μέσω της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, στο βαθμό και στην κατεύθυνση που αυτό είναι απαραίτητο για τον καπιταλισμό.

Η ανάπτυξη του καπιταλισμού διεξάγεται αντιφατικά και όσο πιο πολύ προχωρούμε, τόσο πιο πολύ η αντιφατικότητα αυτής της διαδικασίας γίνεται όλο και πιο άστατη. Εμφανίζεται όχι μόνο στην οικολογία με τις οικολογικές καταστροφές, αλλά εκδηλώνεται μεταξύ άλλων και στην επιστήμη που μελετά τον άνθρωπο. Είναι γεγονός ότι στη βιολογία του ανθρώπου, αφενός μεν, διερευνώνται πολλές πλευρές, αφετέρου δε, έχουμε μιαν αύξουσα παρουσία καταστροφικών όρων για την ύπαρξη του ανθρώπου ως βιολογικού όντος. Αυτό εκδηλώνεται μεταξύ άλλων στη γενετική μηχανική, τα γενετικά τροποποιημένα προϊόντα, στα οποία, χωρίς να έχει διερευνηθεί πλή-

πως αυτή η διαδικασία, αρχίζει με ταχείς ρυθμούς η εφαρμογή της για την άντληση κερδοφορίας, χωρίς να έχουν μελετηθεί οι επιπτώσεις της επίδρασης των γενετικά τροποποιημένων οργανισμών στη βιολογία των ανθρώπων. Χρησιμοποιούν, λοιπόν, αυτά τα γενετικά τροποποιημένα [προϊόντα] σε ευρεία κλίμακα, παρά το γεγονός ότι δεν γνωρίζουν τις επιπτώσεις.

Από αυτή την άποψη, έχουμε μεν μια διαδικασία ανάπτυξης, μια διαδικασία, στην οποία ο άνθρωπος γίνεται κύριος της βιολογίας του, διότι αποκτά τη δυνατότητα επίδρασης στο γονιδίωμα του ίδιου του ανθρώπου, στη συνολική βιολογία του ανθρώπου, αφετέρου όμως είναι μια διαδικασία αντιφατική, διότι έχει υπαχθεί εξ υπαρχής στην κερδοφορία και κανείς δεν φροντίζει για τον άνθρωπο ως άνθρωπο. Όλοι ασχολούνται με το κέρδος, με την κερδοφορία. Η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, η ανάπτυξη της επιστήμης ως παραγωγικής δύναμης υπάγεται πλήρως στην κερδοφορία. Και αυτή η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, σε τελευταία ανάλυση, θέτει υπό απειλή την ίδια τη βιολογική ύπαρξη της ανθρωπότητας.

Εάν φερ' ειπείν διεξαγάγουμε μια σοσιαλιστική επανάσταση και περάσουμε στα πιο ώριμα στάδια της νέας κοινωνίας, σε αυτή την περίπτωση πως θα αντιμετωπίζαμε αυτά τα γενετικά τροποποιημένα προϊόντα; Δεν θα έπρεπε να τα θέσουμε στην κυκλοφορία, μέχρι οι επιστημονικές έρευνες να φτάσουν σε ένα επαρκές επίπεδο, στο οποίο οι επιστήμονες θα μπορούσαν πλήρως, ή τουλάχιστον κατά βάση, να έχουν υπό όψιν τους τις απώτερες επιπτώσεις της επίδρασης των γενετικά τροποποιημένων προϊόντων στον άνθρωπο. Δεν θα έπρεπε να τεθούν σε χρήση. Πλην όμως σήμερα διερευνούν μεμονωμένα γονίδια, όχι όμως συνολικά τον βιολογικό οργανισμό, τον οργανισμό του ανθρώπου από βιολογικής απόψεως. Η βιολογία τα έχει μελετήσει αυτά σε άκρως ανεπαρκές επίπεδο από την άποψη της διαλεκτικής μεθόδου, από την άποψη της διαλεκτικής. Αυτό που κάνει σήμερα η βιολογία είναι πρωταρχικά βήματα, πρωταρχικές προσεγγίσεις του οργανισμού του ανθρώπου ως όλου, τα πλέον πρωταρχικά βήματα, τα πρώτα-πρώτα βήματα, χρησιμοποιώντας κατά κύριο λόγο όχι τη διαλεκτική, η οποία εξετάζει το όλο, αλλά χρησιμοποιώντας τη μεταφυσική μέθοδο, χρησιμοποιώντας αυστηρά εμπειρικές μεθόδους έρευνας. Αυτό σημαίνει ότι εάν ο άνθρωπος πραγματοποιεί αυτή τη μετάβαση στη νέα κοινωνία οφείλει να δημιουργήσει και μια μετάβαση και στον τομέα των παραγωγικών δυνάμεων και στον το-

μέα της μεθόδου της έρευνας. Πρωτίστως, δεν θα πρέπει να θέτει σε κυκλοφορία, στην παραγωγική πρακτική, ανεπαρκώς διερευνημένα αποτελέσματα της έρευνας, αφετέρου θα πρέπει να χρησιμοποιεί τη διαλεκτική μέθοδο σκέψης, η οποία σήμερα λόγω ιδεολογικών παραγόντων, λόγω του ότι οι άνθρωποι ακόμα δεν κατανοούν τίποτε από αυτή την άποψη, (οι ιδεολογικοί όροι διαδραματίζουν κολοσσιαίο ρόλο) η διαλεκτική μέθοδος δεν χρησιμοποιείται. Και επί κεφαλαιοκρατίας δεν μπορεί σε επαρκή βαθμό να χρησιμοποιηθεί, διότι η διαλεκτική μέθοδος παρέχει τη δυνατότητα να αντιληφθούμε την ουσία των διαδικασιών. Εάν, όμως, διερευνούμε δια της διαλεκτικής μεθόδου τις διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα στον οργανισμό μας, είτε στους οργανισμούς των ζώων είτε στον κόσμο των έμβιων όντων εν συνόλω, τότε ούτως ή άλλως θα προσκρούσουμε στην κοινωνία και στην κοινωνία η χρήση της διαλεκτικής είναι κάτι το οποίο αποκλείεται, είναι ανεπίτρεπτο από την άποψη των ιδεολόγων της κεφαλαιοκρατίας και της κεφαλαιοκρατικής πρακτικής, διότι αυτό θα αποκαλύψει την ουσία του καπιταλισμού. Και εάν αποκαλύπτεται η ουσία του καπιταλισμού, αυτό σημαίνει ότι ο καπιταλισμός εξετάζεται πλέον από την άποψη της ανάπτυξης, από την άποψη του τρόπου με τον οποίο θα τον υπερβούμε. Γι' αυτό, λοιπόν, δεν είναι τυχαίο το γεγονός, ότι όλη η αστική πολιτική οικονομία, από την εποχή που εμφανίστηκε στην πολιτική арένα η εργατική τάξη, απέρριψε τη διερεύνηση της ουσίας των οικονομικών διαδικασιών. Ό,τι διεξάγεται στην κεφαλαιοκρατική οικονομία και ό,τι αναδεικνύεται από τους οικονομολόγους που εξυπηρετούν την κεφαλαιοκρατία, γίνεται από την άποψη εργαλείων-έχουμε μια εργαλειακή, επιφανειακή, εμπειρική οικονομική θεωρία. Η αλήθεια είναι ότι εντελώς συμβατικά μπορούμε να το αποκαλούμε αυτό θεωρία, διότι δεν πρόκειται περί θεωρίας, στην πραγματικότητα δεν είναι θεωρία. Κατά τον ίδιο, λοιπόν, τρόπο απέρριψε η αστική επιστήμη τη διαλεκτική, διότι ως τοίχος τίθεται απέναντί της η αδυναμία να ξεπεράσει τα εμπόδια που συνδέονται με την κατάκτηση της ουσίας των διαδικασιών. Η αστική επιστήμη στο σύνολό της, ακόμα και η φυσική επιστήμη, δεν μπορεί να κάνει κτήμα της τη διαλεκτική μέθοδο, λόγω ακριβώς της γενικότερης ιδεολογικής ατμόσφαιρας, λόγω αυτής της σχέσης προς τη διαλεκτική, λόγω της σχέσης της προς το σοσιαλισμό, τον μαρξισμό κ.ο.κ., διότι αυτά όλα είναι καθολικές προσεγγίσεις. Που οδηγούν; Οδηγούν στη θρησκεία, τον εμπειρισμό, αλλά φοβούνται σαν το διάβολο το λιβάνι τη διαλεκτική.

Ο Ένγκελς είχε γράψει στη διαλεκτική της φύσης ότι η επιστήμη δεν μπορεί να περάσει αμέσως από την εμπειρία στη θεωρία και ως εκ τούτου έχουμε κρίση, η οποία οφείλει να ξεπεραστεί. Αυτά έλεγε ο Ένγκελς στην εποχή του, μόνο που αυτή η κρίση δεν ξεπεράστηκε ούτε στην εποχή του Ένγκελς ούτε στην εποχή του Λένιν. Ο Λένιν εντόπισε κρίση και στα μαθηματικά, και στη φυσική και σε άλλες επιστήμες. Στη σύγχρονη εποχή τι έχουμε; Αν πάρουμε φερ' ειπείν τη Ρωσία, έχουμε μια επιδρομή της θρησκείας στην επιστήμη, η οποία έχει καταστήσει την κρίση χιλιάδες φορές βαθύτερη και την έχει διδώσει στην επιστήμη. Με αυτή τη σχέση, λοιπόν, προς τον Μαρξ και τον Ένγκελς, για ποια αφομοίωση της διαλεκτικής μεθόδου μπορούμε να μιλήσουμε; Εάν, όμως, δεν κατακτήσουμε τη διαλεκτική μέθοδο, εάν δεν αναπτύσσονται διαλεκτικά οι παραγωγικές δυνάμεις, συνειδητά και σκόπιμα, τότε ποτέ δεν θα μπορέσουν να επιτύχουν αυτά τα πράγματα από κεφαλαιοκρατικής σκοπιάς. Από την κεφαλαιοκρατική άποψη και μεθοδολογία δεν μπορούν. Γι' αυτό, λοιπόν, κατευθύνουν τα πράγματα στο να κατακερματίζουν τις επιστήμες σε όλο πιο επιμέρους ζητήματα. Ο κάθε επιστήμονας ασχολείται με το θεματάκι του, το ψιλολοΐδι του. Αυτό όμως οδηγεί σε κρίση. Κρίση όχι μόνο της επιστήμης. Αυτό θα έχει επιπτώσεις και στην ίδια τη βιομηχανία, στη βιομηχανική παραγωγή. Στην ουσία σήμερα, στη λεγόμενη κοιλάδα της σιλικόνης, είναι πολλοί επιστήμονες, εργαζόμενοι, οι οποίοι έχουν πανεπιστημιακή μόρφωση που έλαβαν στη Σοβιετική Ένωση. Και όχι μόνο σε αυτόν τον τομέα, αλλά και στη ΝΑΣΑ, στις βιολογικές έρευνες, και όχι μόνο από τη Σοβιετική Ένωση, αλλά από την Κίνα, τις Ινδίες, διότι με αυτόν τον τρόπο προσπαθούν να ξεφύγουν από την κρίση. Ήταν αρκετά συνεπείς στο δρόμο, τον οποίο προανέφερα μεθοδολογικά, στο δρόμο που ακολουθούν προ πολλού και στο δρόμο στον οποίο η «διαδικασία της Μπολόνια» μας εξωθεί. Αυτό θα οδηγήσει σε μια εμβάθυνση της κρίσης της επιστήμης και όχι μόνο της επιστήμης. Αυτό θα οδηγήσει και στο γεγονός ότι θα καθυστερήσει η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων του ίδιου του καπιταλισμού. Εάν, φυσικά, δεν συμβεί κάτι άλλο. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι έχουν επιστρατεύσει τόσους επιστήμονες που έχουν αποφοιτήσει από Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της Σοβιετικής Ένωσης. Δεν είναι καθόλου τυχαίο. Κατ' αυτόν τον τρόπο προσπαθούν σε κάποιο βαθμό να αμβλύνουν αυτές τις διαδικασίες εκφυλισμού της επιστήμης. Δείτε τι γίνεται με τα βραβεία Νόμπελ. Γιατί δίνουν βραβεία Νόμπελ,

έχετε παρατηρήσει; Για ψιλοπράγματα. Για τα πλέον κατακερματισμένα αντικείμενα. Δεν αναφέρομαι σε κάποιους νομπελίστες, όπως ο Γκορμπατσόφ, ο Ρείγκαν, αναφέρομαι σε ανθρώπους της επιστήμης, των φυσικών επιστημών.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, κατά τη μετάβαση στο σοσιαλισμό, ιδιαίτερα στον ύστερο σοσιαλισμό και στον κομμουνισμό, αλλάζει η σχέση προς τη μέθοδο της σκέψης, αλλάζει και ο ίδιος ο τρόπος αναστοχασμού των παραγωγικών δυνάμεων, αλλά και χρήσης των παραγωγικών δυνάμεων και πράγματι τότε θα μπορέσουμε να ανακαλύψουμε κατ' αρχήν εντελώς νέες δυνατότητες, μεταξύ άλλων και στη βιολογία. Τότε π.χ. θα μπορέσουμε να διερευνήσουμε όχι μόνο το γενετικό μηχανισμό, αλλά το σύνολο του οργανισμού από την άποψη της διαλεκτικής, χιλιάδες φορές βαθύτερα απ' ό,τι αυτό το επιτυγχάνει σήμερα η παγκόσμια ιατρική επιστήμη. Φρονώ ότι, και το έχω ήδη αναφέρει αυτό σε διάφορα σεμινάρια και αλλού, διανοίγονται τεράστιες δυνατότητες σε αυτό το πεδίο, στη θεραπεία του ανθρώπου, στην παράταση της διάρκειας ζωής του. Ειλικρινά τεράστιες δυνατότητες, τις οποίες δεν μπορεί ούτε κατά διάνοια να συλλάβει και να μας δώσει η κεφαλαιοκρατία. Φυσικά, σε γενικές γραμμές θα υπάρξει κάτι το οποίο θα προσλάβουμε [από την κεφαλαιοκρατία] και θα χρησιμοποιήσουμε στο σοσιαλισμό, αλλά από άποψη αρχής θα διεξαχθούν ριζικές μεταβολές.

Θέλω να συμπληρώσω, με αφορμή το ερώτημά σας, ότι εφόσον ήδη άρχισε ουσιαστικά, παρά το γεγονός ότι μιλάμε μόλις για τα πρώτα ψήγματα της νέας διαστημικής εποχής, η πραγματική κατάκτηση του διαστήματος θα μπορέσει να διεξαχθεί μόνο από την ενοποιημένη ανθρωπότητα. Μπορεί άραγε η κεφαλαιοκρατία μέσω της δικής της παγκοσμιοποίησης να επιτύχει κατάκτηση του διαστήματος; Δεν μπορεί κατ' αρχήν να το κάνει, διότι διασπά την ανθρωπότητα, διαιρεί την ανθρωπότητα, διαιρεί τους ανθρώπους, διχάζει κράτη, περιφέρειες, ανθρώπους, θρησκείες. Αν και πάλι εδώ έχουμε να κάνουμε με μια αντιφατική διαδικασία. Ταυτοχρόνως, είναι και μια διαδικασία ενοποίησης, ενίσχυσης των ενοποιητικών διεργασιών της παραγωγής, της ενοποίησης των παραγωγικών διαδικασιών. Αυτό γίνεται ταυτόχρονα. Όμως, σε ευρεία κλίμακα δεν θα δώσει τέτοια ευχέρεια η κεφαλαιοκρατία. Υπάρχουν αξεπέραστα εμπόδια, όπως π.χ. αυτό της οικολογίας, στο οποίο αναφερθήκαμε. Όσο υπάρχει καπιταλισμός δεν μπορεί κανείς να λύσει το οικολογικό πρόβλημα σε πλήρη βαθμό. Και για την ακρίβεια, δεν μπορεί να αποφύγει τις καταστροφι-

κές επιπτώσεις της επενέργειας του ανθρώπου στη φύση σε πλήρη βαθμό επί κεφαλαιοκρατίας. Γι' αυτό χρειάζονται σε επαρκή βαθμό ενοποίηση της ανθρωπότητας και τεράστιοι πόροι για την υπέρβαση αυτών των προβλημάτων.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Είναι δυνατόν να διεξαχθούν σήμερα ύστερες σοσιαλιστικές επαναστάσεις;

Β.Α.Β.: Επί του παρόντος τέτοιες δυνατότητες στο εγγύς μέλλον είναι μάλλον απίθανες. Ακόμα δεν έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία των πρώιμων σοσιαλιστικών επαναστάσεων. Υπάρχουν, λοιπόν, κάποιες αντικειμενικές προϋποθέσεις, αντικειμενικοί όροι, όπως π.χ. η αυτοματοποίηση της παραγωγής, η οποία, παρ' όλες τις επιτυχίες της, βρίσκεται σε ανώριμη κατάσταση, γεγονός που σημαίνει ότι η δύναμη εκείνη, η οποία μπορεί να διεξαγάγει τις ύστερες ακριβώς σοσιαλιστικές επαναστάσεις, τον ύστερο σοσιαλισμό, βρίσκεται επίσης σε μια μεταβατική κατάσταση. Και μόνον άνθρωποι σε αρκετό βαθμό ανεπτυγμένοι, οι οποίοι είναι ελάχιστοι, δυστυχώς, δεν παράγονται σε μαζική κλίμακα, μόνον αυτοί οι άνθρωποι μπορούν να καταστούν η δύναμη εκείνη η οποία θα διεξαγάγει αυτές τις διαδικασίες. Επί του παρόντος, όμως, δεν είναι επαρκείς αυτές οι δυνάμεις. Δυστυχώς, αλλά οφείλουμε έτσι να εξετάζουμε ρεαλιστικά τα πράγματα. Νομίζω, όμως, ότι αυτό δεν είναι λόγος για απογοήτευση, διότι ζούμε σήμερα σε μια τόσο ενδιαφέρουσα εποχή. Φαινομενικά, φαίνεται σαν να είμαστε σε μια ενδιάμεση κατάσταση, όπου απουσιάζει ο χρόνος, που δεν μπορούμε να θέσουμε κανένα στόχο ενώπιόν μας. Αυτό όμως είναι φαινομενικό, διότι έχουμε τέτοιες υπόγειες διαδικασίες, προετοιμάζονται τέτοιες υπόγειες διεργασίες ριζικών, θεμελιωδών μεταστροφών στη ζωή της ανθρώπινης κοινωνίας, οι οποίες οφείλουν να γίνουν αντικείμενο αναστοχασμού. Είναι μια περίπλοκη και παρατεταμένη διαδικασία. Εάν δεν αρχίσουμε τώρα να αναστοχαζόμαστε αυτές τις διαδικασίες, εάν περιμένουμε για το πότε θα ωριμάσουν οι συνθήκες για τις ύστερες σοσιαλιστικές επαναστάσεις σε δήθεν πλήρη βαθμό, τότε τι θα γίνει; Θα έχουμε την κατάσταση, όπου τίποτε δεν θα μπορούμε να πράξουμε συνειδητά. Εδώ χρειάζεται να δουλέψουμε τώρα. Ήδη από τώρα. Και να δουλέψουμε εντατικά, διότι οι διαδικασίες είναι περιπλοκότερες. Υπάρχει πληθώρα προβλημάτων, τα οποία από τώρα πρέπει να λύνουμε.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Μπορούμε να προβλέψουμε τη δυνατότητα συνύπαρξης πρώιμων και ύστερων σοσιαλιστικών επαναστάσεων;

Β.Α.Β.: Είναι πιθανόν, στην περίπτωση εκείνη που οι πρώιμες σοσιαλιστικές επαναστάσεις αποβούν τόσο ισχυρές να οδηγήσουν σε ρήξη, σε καταστροφή, εκείνου του «χρυσού δισεκατομμυρίου» αυτού του παγκοσμίου συστήματος, περί του οποίου γίνεται λόγος. Τότε μπορεί σε αυτές τις χώρες να δημιουργηθούν όροι για πιο γρήγορη πρόοδο της κοινωνίας. Τότε μπορεί να έχουμε και παράλληλη συνύπαρξη. Αυτό όμως θα εξαρτάται επιπλέον και από το πόσο χρόνο θα απαιτήσει αυτή η διαδικασία. Ποιο επίπεδο ανάπτυξης θα επιτύχουν οι χώρες του τότε πρώιμου σοσιαλισμού, μέχρι ποιο επίπεδο ανάπτυξης θα φτάσουν. Αν, λοιπόν, προκύψει μια παράλληλη συνύπαρξη, το πιθανότερο είναι να προκύψει το εξής: να συμβεί με αρκετά ταχείς ρυθμούς η καταστροφή των βάσεων παρασιτισμού των ανεπτυγμένων καπιταλιστικών χωρών και αυτό θα γίνει με τον όρο ότι στις μη ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες θα έχουμε πρώιμες σοσιαλιστικές επαναστάσεις.

Η καταστροφή του καπιταλισμού σήμερα ήδη λαμβάνει χώρα μπροστά στα μάτια μας και στη Λατινική Αμερική, σε κάποιο βαθμό και στην Ασία. Η καταστροφή δεν έρχεται από τις χώρες του ανεπτυγμένου καπιταλισμού, αλλά από τις χώρες του λεγόμενου τρίτου κόσμου, από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες. Πρωτίστως, από εκείνες τις χώρες όπου σήμερα έχουμε είτε ασθενή ανάπτυξη είτε μέσο επίπεδο ανάπτυξης του καπιταλισμού, όχι όμως από τις χώρες εκείνες οι οποίες βρίσκονται σε επίπεδο φυλών και γενών στην Αφρική. Εκεί δεν θα έχουμε πρώιμες σοσιαλιστικές επαναστάσεις. Πρώιμες σοσιαλιστικές επαναστάσεις, για άλλη μια φορά θα το πω, έχουμε σε εκείνες τις χώρες όπου υπάρχει μέσο ή κοντά στο μέσο επίπεδο ανάπτυξης του καπιταλισμού. Από εκεί, λοιπόν, προέρχεται η καταστροφή. Αυτό, φερ' ειπείν, είναι το επίπεδο της Λατινικής Αμερικής. Δηλαδή σήμερα στη Λατινική Αμερική έχουμε, καλό η κακό είναι δευτερεύουσας σημασίας το ερώτημα, ένα κέντρο επαναστατικής αλλαγής του κόσμου, αλλά στα όρια αυτών των πρώιμων σοσιαλιστικών μετασχηματισμών, μαζί με κάποια πρωτόγονα στοιχεία μορφών διεξαγωγής κοινωνικών μετασχηματισμών, πιο πρωτόγονα θα λέγαμε από [αυτά των γνωστών] πρώιμων σοσιαλιστικών.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Δεδομένου ότι η διεθνοποίηση της παραγωγής δεν πρόκειται ποτέ να ωριμάσει σε συνθήκες κεφαλαιοκρατίας, λόγω της ύπαρξης τάξεων στην κοινωνία και της ανισομέρειας μεταξύ των χωρών, πως είναι αυτό δυνατόν να δημιουργήσει ανεπτυγμένους ανθρώπους, τους εργαζομένους της αυτοματοποίησης, που θα είναι το υποκείμενο των ύστερων σοσιαλιστικών επαναστάσεων και όχι αντίθετα ένα στρώμα ανθρώπων υψηλά εξειδικευμένων, όπως βλέπουμε να γίνεται τώρα, με την υπάρχουσα αυτοματοποίηση, κάτι σαν μικροαστική τάξη, σαν εργατική αριστοκρατία, ενώ παράλληλα θα υπάρχει το προλεταριάτο της εκμηχανισμένης παραγωγής ή ακόμα και της χειρωναξίας; Εν συντομία, είναι δυνατόν να υπάρξει ύστερη σοσιαλιστική επανάσταση, χωρίς να έχει προηγηθεί σε κάποιο μέρος του πλανήτη πρώιμη, ώστε να έχει σφίξει τον κλοιό στον ιμπεριαλισμό;

Β.Α.Β.: Αναφέρθηκα εν τάχει σε αυτό. Οι ύστερες σοσιαλιστικές επαναστάσεις, ο ύστερος σοσιαλισμός, νομοτελώς μπορούν να προκύψουν μόνο στη βάση των πρώιμων σοσιαλιστικών επαναστάσεων, του πρώιμου σοσιαλισμού. Οφείλει να υπάρξει νομοτελώς αυτή η περίοδος. Ειδάλλως δεν θα προκύψει άλλη περίοδος. Γι' αυτό είπα ότι χρειάζεται παντοίους τρόπους να βοηθήσουμε σε αυτή τη διαδικασία, διότι, φυσικά, στο βαθμό που δεν έχουμε πρώιμες σοσιαλιστικές επαναστάσεις, στο βαθμό που δεν έχει ετοιμάσει το έδαφος ο πρώιμος σοσιαλισμός, δεν πρόκειται να νικήσουν οι ύστερες σοσιαλιστικές επαναστάσεις, δεν πρόκειται να νικήσει ο ύστερος σοσιαλισμός.

Όσον αφορά την εργατική αριστοκρατία, φυσικά έχετε δίκιο. Γνωρίζουμε ότι η εργατική αριστοκρατία, πρώτον, προκύπτει ως ένα μικρό στρώμα του πληθυσμού και δεύτερον, το σημαντικότερο είναι το γεγονός ότι η εργατική αριστοκρατία προκύπτει όταν οι κεφαλαιοκράτες, π.χ. της Αγγλίας, μπορούσαν να εξαγοράσουν μέρος των εργατών μέσω των αποικιών τους, των ημιαποικιών τους. Αυτό συνεχίζεται και στις μέρες μας, παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχει σήμερα τυπικά αποικιοκρατικό σύστημα, αλλά οι προγενέστεροι θεσμοί παρέμειναν στις μητροπόλεις. Εξακολουθεί να υπάρχει ο παλιός καταμερισμός της εργασίας σε μεγάλο βαθμό, γι' αυτό δεν έχουν εξαφανιστεί πλήρως τα γνωρίσματα του αποικιοκρατικού και ημιαποικιοκρατικού συστήματος. Έχουν, λοιπόν, τη δυνατότητα να εξαγοράζουν την εργατική τους τάξη μέχρι σήμερα. Στη Σουηδία, φερ' ειπείν, ταϊ-

ζουν ολόκληρη τη χώρα ακριβώς λόγω του ότι οι πολυεθνικές εταιρείες, τα υπερεθνικά μονοπώλια, εκμεταλλεύονται διάφορες χώρες του κόσμου έχοντας την έδρα τους στη Σουηδία. Και φυσικά, τους τόπους όπου έχουν την έδρα τους τούς ταΐζουν και τους ταΐζουν αρκετά γερά. Σε αυτή τη βάση, λοιπόν, υπάρχει και ο λεγόμενος «σουηδικός σοσιαλισμός». Στην πραγματικότητα δεν πρόκειται για κανένα σοσιαλισμό. Είναι άνθρωποι οι οποίοι ζουν σε τελευταία ανάλυση μέσω της εκμετάλλευσης άλλων λαών και χωρών. Αυτό δεν είναι σοσιαλισμός.

Επιπλέον, θα ήθελα να επισημάνω το εξής: εάν έχουμε αρκούτως ανεπτυγμένο ώριμο στάδιο αυτοματοποίησης της παραγωγής, οι εργαζόμενοι στην αυτοματοποιημένη παραγωγή γίνονται μαζικής κλίμακας εργαζόμενοι και όχι κάποιοι επιμέρους δεξιότητες, οι οποίοι διαφέρουν αισθητά και στατιστικά από τους υπόλοιπους και μπορείς να τους εξαγοράσεις. Μόνο όταν γίνει μαζικής κλίμακας η ενασχόληση με την αυτοματοποίηση θα έχουμε τέτοια αποτελέσματα, όταν γίνεται μαζική μια μορφή της παραγωγής, αρχίζει να πληρώνεται και χειρότερα.

Το σημαντικότερο, όμως, είναι ότι ο ύστερος σοσιαλισμός είναι νομοτελές στάδιο, το οποίο έπεται του πρώιμου σοσιαλισμού και δεν προηγείται. Είναι ανέφικτο να μεταπηδήσουμε σε ανώτερο ιστορικό στάδιο, διότι αυτό εγκυμονεί και πολλές αρνητικές επιπτώσεις. Η προσπάθεια επίσπευσης μέσω τέτοιου τύπου αλμάτων οδηγεί σε επιβολή. Επιβάλλεται, λοιπόν, σε κάποιο λαό, ο οποίος δεν είναι έτοιμος, σε μια κοινωνία που δεν είναι έτοιμη, επιβάλλεται με τη χρήση βίας σε ευρεία κλίμακα, επιβάλλονται κάποια μέτρα, όπως αυτό συνέβη π.χ. στην Καμπότζη και σε άλλες χώρες. Ο σοσιαλισμός οφείλει να κινείται με βάση τη νομοτέλειά του. Δεν μπορούμε να καταργήσουμε τους νόμους της ιστορίας. Μπορούμε να επιταχύνουμε την εκτύλιξή τους, (εάν μπορέσουμε)· μπορούμε να επιβραδύνουμε τους ρυθμούς τους, αλλά δεν μπορούμε να αντικαταστήσουμε τους νόμους της ιστορίας. Μιλούν κάποιοι για προκαθορισμό στην ιστορία. Κανένας προκαθορισμός δεν υπάρχει, αλλά όλη η ιστορία οδεύει προς ορισμένη κατεύθυνση, η οποία προκαθορίζεται όχι από τον θεό ούτε από κάποια προκαθορισμένη σκοποθεσία. Όλα αυτά θα ήταν μορφές θρησκευτικών αντιλήψεων. Προκαθορίζεται από εκείνους τους αφετηριακούς όρους στους οποίους βρέθηκε ο οργανισμός των προγόνων μας και σε εκείνους τους πρωταρχικούς όρους από τους οποίους προέκυψε ο πρόγονός μας. Αυτοί, λοιπόν, οι όροι είναι που καθόρισαν ουσια-

στικά όλη την πορεία της προϊστορίας. Όσον αφορά την πραγματική ιστορία εμφανίζονται κατ' αρχήν εντελώς διαφορετικές νομοτέλειες ανάπτυξης της ιστορίας, οι προϋποθέσεις των οποίων ήδη από σήμερα στον έναν ή στον άλλον βαθμό υφίστανται. Μόνο οι προϋποθέσεις τους, όμως, οι οποίες ήδη από τώρα μπορούν να αποκαλυφθούν, μπορούν να γίνουν αντιληπτές. Αυτές είναι κατ' αρχήν διαφορετικές νομοτέλειες, μιας κατ' αρχήν διαφορετικής ιστορίας.

Ωστόσο, όλη η προϊστορία έχει προκαθοριστεί από τις αφετηρικές συνθήκες, στις οποίες βρέθηκε ο πρόγονός μας, τις επίγειες συνθήκες και τη διάρθρωση εκείνου του οργανισμού, ο οποίος μετέβη στον τρόπο ύπαρξης που προϋπέθετε τη δίποδη βάδιση και την όρθια στάση, την απελευθέρωση των άνω άκρων κ.ο.κ. Ο άνθρωπος γίνεται άνθρωπος πράγματι, και από την άποψη των νόμων της ιστορίας, μόνο τότε, όταν προχωράμε σε αυτή την αυθεντική ιστορία, όταν απελευθερώνει τον εαυτό του από την εξάρτηση, όταν αρχίζει να κατακτά του γήινους όρους της ύπαρξής του και καθίσταται ικανός να ικανοποιήσει τις λελογισμένες ανάγκες του, όταν πλέον γίνεται ικανός γι' αυτό.

Λένε ότι ο άνθρωπος μπορεί να το πράξει ήδη από σήμερα αυτό. Δυστυχώς, κατά τη γνώμη μου, δεν μπορεί να το κάνει αυτό σε πλήρη βαθμό από σήμερα. Γι' αυτό, λοιπόν, συνεχίζεται ο αγώνας μεταξύ των ανθρώπων για επιβίωση. Οι πιο προοδευτικοί άνθρωποι δεν ασχολούνται με αυτόν τον αγώνα. Αυτοί οι ώριμοι, οι προοδευτικοί άνθρωποι, κατευθύνονται από άλλες αρχές συμπεριφοράς, οι οποίες βρίσκονται σε ένα επίπεδο ανώτερο των προϋποθέσεων της ανάπτυξής τους. Θα ήθελα να υπογραμμίσω για άλλη μια φορά ότι η διαστημική εποχή, η μετάβαση στην αυθεντική ιστορία της ανθρωπότητας, σημαίνει ότι θα λάβουν χώρα ουσιαστικές αλλαγές και ως προς τους νόμους ανάπτυξης της ιστορίας.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Αναφερθήκατε στην ανάγκη ανάπτυξης της θεωρίας και την ανάγκη ενασχόλησης με την ανάπτυξη αυτής της θεωρίας. Στη σύντομη εισήγηση που μας κάνατε εστιάσατε κυρίως στα ζητήματα που άπτονται της εργασίας, της αυτοματοποιημένης εργασίας, της αυτοματοποιημένης παραγωγής, των πρωίμων και ύστερων επαναστάσεων κ.ά. Ήθελα να ρωτήσω αν μπορείτε να εντοπίσετε κάποια απαραίτητα ερευνητικά πεδία και μάλιστα σε συνδυασμό και με την ανάπτυξη πρωτίστως της διαλεκτικής μεθόδου, λαμβάνοντας υπ'

όψιν και τη συνεισφορά σας σε αυτήν, που θα μπορούσαν να δώσουν νέα ώθηση σε διαφορετικές ερευνητικές δραστηριότητες.

Β.Α.Β.: Θα έλεγα ότι αυτό είναι πολύ πιο συγκεκριμένο ερώτημα, ίσως θα πρέπει να κάνουμε υπομονή γι' αυτό το ερώτημα, να το μεταθέσουμε λίγο για το μέλλον, ίσως χρειαστεί να πρέπει να κάνουμε κάποιο συνέδριο γι' αυτό. Εάν θίξουμε αυτό το συγκεκριμένο ζήτημα τώρα, θα πρέπει να περάσουμε από τα γενικότερα ζητήματα στα οποία αναφερθήκαμε σε συγκεκριμενοποίηση σε καθένα από αυτά, αν όχι σε όλα, σε μια σειρά ζητήματα τα οποία θίξαμε στην προηγούμενη συζήτηση. Γι' αυτό θα επιθυμούσα, με την άδειά σας, να μην απαντήσω τώρα σε αυτό το ερώτημα.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Το ερώτημα αφορά στις καταστροφικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη της επιστήμης επί κεφαλαιοκρατίας και στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων στις τεχνολογικές εφαρμογές της επιστήμης, λόγω ακριβώς της μονομέρειας που έχει η επιστήμη. Πιο συγκεκριμένα, τι βλέπετε εκτός από τον κατακερματισμό των γνωστικών αντικειμένων και την εφαρμογή μη αρκούντως διερευνημένων τεχνολογιών σε ευρεία κλίμακα στην παραγωγή;

Β.Α.Β.: Το πρώτο που θέλω να επισημάνω είναι και πάλι η αντίφαση με τη διαλεκτική. Είναι το αντίθετο της διαλεκτικής, είναι μια μεταφυσική προσέγγιση και όλες οι ιδιαιτερότητες της μεταφυσικής μεθόδου κυριαρχούν στην εποχή μας, στη νόηση των ανθρώπων, στη νόηση των επιστημόνων. Αυτό εν πρώτοις. Το δεύτερο, η μεταφυσική μέθοδος, η μη διαλεκτική μέθοδος, συνδέεται κατ' ανάγκη με τη θρησκευτική προσέγγιση, διότι, όσο κινείται σε επίπεδο μεταφυσικής, η επιστήμη δεν μπορεί να απελευθερωθεί από τη θρησκεία. Και εφόσον το κεφαλαιοκρατικό κράτος είναι επιρρεπές προς τη θρησκεία και οι άνθρωποι αυτής της κοινωνίας είναι επιρρεπείς προς τη θρησκεία, περνούν σε όλο και πιο άξεστες μορφές θρησκευτικότητας. Θα έλεγα ότι έχουμε μια κληρικοποίηση της συνείδησης. Η θρησκευτική συνείδηση δεν απαλείφεται σε αυτές τις περιπτώσεις, τουναντίον μάλιστα ενισχύεται. Αυτό, λοιπόν, έχει αρνητικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη της επιστήμης. Όσον αφορά τη μεταφυσική, οδηγούμαστε σε ένα καθαρό έρποντα εμπειρισμό, ο οποίος κυριαρχεί πρακτικά σήμερα σε όλους τους τομείς της επιστήμης. Ο βασικός παράγων που οδηγεί την επιστήμη στην καταστροφή είναι το

κυνήγι του κέρδους, το κυνήγι του χρήματος. Αυτές είναι οι βασικές καταστροφικές δυνάμεις της επιστήμης. Σε τελευταία ανάλυση είναι οι βασικές διαδικασίες που οδηγούν στην καταστροφή της επιστήμης. Φυσικά, είναι ανέφικτη η πλήρης καταστροφή της επιστήμης επί κεφαλαιοκρατίας, διότι είναι ανέφικτη και η άντληση κέρδους χωρίς επιστήμη. Σε κάποιο βαθμό, με κάποιο τρόπο, θα διατηρούν κάποια επιστήμη. Σήμερα, φερ' ειπείν, για να διατηρήσουν την επιστήμη και την τεχνολογία, προσπαθούν να λύσουν κάποια προβλήματά τους με αφαίμαξη εγκεφάλων από τη Σοβιετική Ένωση και όχι μόνο από αυτή, αλλά απ' οπουδήποτε, όπου βλέπουν ότι υπάρχει βασική, θεμελιώδης προσέγγιση στα ζητήματα της επιστήμης, στη μελέτη της γνώσης συνολικά, στη γνωστική διαδικασία.

Η «διαδικασία της Μπολόνια» είναι μια ανάγλυφη κατάσταση για το πως η καπιταλιστική διαδικασία οδηγεί στην υπονόμηση της επιστήμης. Είναι πολύ καλό το γεγονός ότι στην Ελλάδα οι φοιτητές αγωνίζονται εναντίον αυτών των διαδικασιών. Και οφείλω εδώ να πω ότι η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα στον κόσμο, στην οποία κατ' αυτόν τον τρόπο συνειδητά έχουμε αγώνα κατά της «διαδικασίας της Μπολόνια».

ΣΧΟΛΙΟ-ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ: Ήταν μεγάλη χαρά και τιμή ότι είχαμε τη δυνατότητα να επικοινωνήσουμε με ένα κομμάτι της Διεθνούς Σχολής της Λογικής της Ιστορίας από την πρώην Σοβιετική Ένωση και πρωτίστως με σας. Θέλω να μεταφέρω και τους συντροφικούς και-ρετισμούς από τα μέλη των Ομίλων Χανίων και Θεσσαλονίκης που δεν μπορούσαν να είναι σήμερα μαζί μας, καθώς είναι εποχή εξεταστικής περιόδου. Είναι πολλά πράγματα που μας ενώνουν. Πρώτα από όλα μας ενώνουν οι άνθρωποι, και δεν το λέω για να τους κολακέψω, αλλά νιώθω την ανάγκη να το μοιραστώ μαζί σας, με τους συντρόφους Μαξίμοφ και Σβετλάνα. Εκείνοι τους οποίους γνωρίζετε ως φίλους, συντρόφους και μαθητές έχουν γίνει και είναι εξαίρετοι δάσκαλοι. Εμείς με τη σειρά μας ως μαθητές είμαστε οι πλέον αρμόδιοι να το κρίνουμε και να το σχολιάσουμε. Δυστυχώς, και λόγω ηλικίας, υπάρχει μια θεωρητική ανωριμότητα, μιλάω για τον εαυτό μου κυρίως [Ν. Παπούλιας]. Και δεν έχουμε καταφέρει ακόμα από το έδαφος των επιμέρους επιστημών να βοηθήσουμε στο φιλοσοφικό έργο της ομάδας, στον φιλοσοφικό πυρήνα των προβλημάτων της εποχής μας. Το μόνο που μπορούμε να πούμε τουλάχιστον από την επιμέρους επιστήμη των αυτοματισμών και της πληροφορικής,

είναι να εκφράσουμε μια αισιοδοξία για τις δυνατότητες που ενυπάρχουν στο σήμερα υπό στρέβλωση, αλλά που θα μας δώσουν τη δυνατότητα να οικοδομήσουμε τη νέα κοινωνία. Σήμερα, επιτρέψτε μου έναν μικρό αφορισμό, σε ένα τρόπο παραγωγής που ενυπάρχει στον καπιταλισμό, αλλά δεν είναι ακριβώς καπιταλιστικός, και μιλάω για τη δυνατότητα παραγωγής στο διαδίκτυο, έχουμε τη δυνατότητα να παράγουμε σε σχετική αφθονία αγαθά τέχνης και γνώσης.

Ευχαριστούμε Βίκτορ Αλεξέγιεβιτς.

Β.Α.Β.: Εν τοιαύτη περιπτώσει, επιτρέψτε μου να διαβιβάσω στους παρόντες και σε εσάς προσωπικά και σε όλους τους απόντες ότι οι όμιλοί σας είναι ένα εντελώς νέο φαινόμενο. Και ελπίζω ότι αυτό το φαινόμενο δεν θα εξασθενήσει, αλλά τουναντίον θα ενισχύεται και θα αναπτύσσεται, διότι έχει πολύ μεγάλη σημασία. Και επειδή ασχολούμαι με τη Λογική της Ιστορίας, έχει μεγάλη σημασία από κοσμοϊστορικής απόψεως.